

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04

ZESPÓŁ REALIZACJI

BADAŃ

INTERNET:

621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17

<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24

00 - 503 W A R S Z A W A

TELEFAX: 629 - 40 - 89

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/298/34/92

RELIGIA A SZKOŁA

Komunikat z badań

Warszawa, maj 1992 r.

UWAGA: Przedruk materiałów CBOS w całości lub w części oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone wyłącznie z podaniem źródła.

W opinii publicznej dominuje przekonanie, że nauka religii w szkole powinna odbywać się na zasadzie dobrowolności. Decyzja Ministerstwa Edukacji Narodowej o umieszczeniu ocen z religii na świadectwie oraz wprowadzeniu do szkół elementów praktyk religijnych, tj. wspólnych modlitw rozpoczynających i kończących lekcje, nie jest akceptowana przez większość badanych.

Począwszy od pierwszej decyzji ministra edukacji narodowej z 1990 r., wprowadzaniu religii do państwowych szkół towarzyszą kontrowersje ocen i poglądów, artykułowane najczęściej w środkach masowego przekazu. W kilku sondażach CBOS podjęto próbę sprawdzenia, jak w odniesieniu do tych kwestii kształtują się opinie ogółu społeczeństwa.

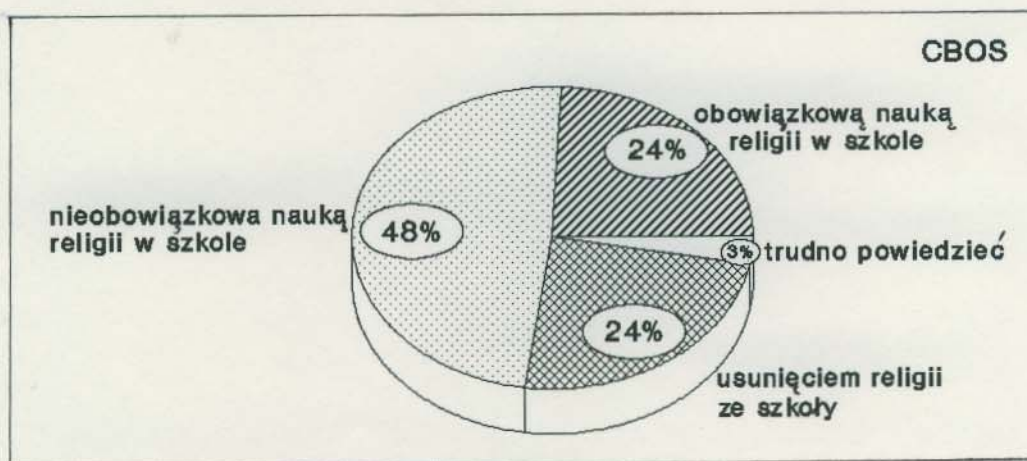
W listopadzie '90, marcu '91 i maju br.¹ proszono respondentów o dokonanie wyboru jednej spośród trzech wskazanych w ankiecie, możliwych relacji między nauką religii a szkołą: nauczanie obowiązkowe, dobrowolne, zaniechanie nauczania. Uzyskane wyniki, obejmujące ostatnie półtora roku, dowodzą, że opinia publiczna dzieli się według tych trzech opcji w sposób zdecydowany (brak zdania stanowi tylko 3-4%) i trwałe.

---

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia" (10) - sondaż zrealizowany w dniach 11-17 listopada 1990 r. na 1490-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju; "Aktualne problemy i wydarzenia" (14) - sondaż zrealizowany w dniach 15-19 marca 1991 r. na 1500-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju; "Aktualne problemy i wydarzenia" (25) - sondaż zrealizowany w dniach 1-3 maja 1992 r. na 1191-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

Dominuje pogląd - popierany w każdym z badań przez prawie połowę respondentów (44-48%) - że nauczanie religii powinno odbywać się **na zasadzie dobrowolności**. Zwolennicy nauczania obowiązkowego stanowią około jednej czwartej ankietowanych (24-28%), podobnie jak osoby całkowicie przeciwne nauczaniu religii w szkołach państwowych (22-27%). Rozkład procentowy odpowiedzi z sondażu majowego przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy Pan(i) osobiście jest za:*

W odstępie prawie dwu lat badano opinię społeczeństwa o wprowadzeniu do szkół elementów praktyk religijnych, tj. wspólnej modlitwy przed lekcjami i po lekcjach. We wrześniu 1990 r.² opinie respondentów były podzielone. Około połowy badanych (49%) popierało tę ideę, niewiele mniej (41%) było jej przeciwnych. W maju 1992 r., gdy ma ona szansę realizacji, usankcjonowaną rozporządzeniem MEN, większość ankietowanych (56%) jest przeciw wspólnym modlitwom w szkole, a niespełna dwie piąte (38%) udzielają poparcia (tab. 1).

² "Aktualne problemy i wydarzenia" (8) - sondaż zrealizowany w dniach 11-17 września 1990 r. na 1490-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

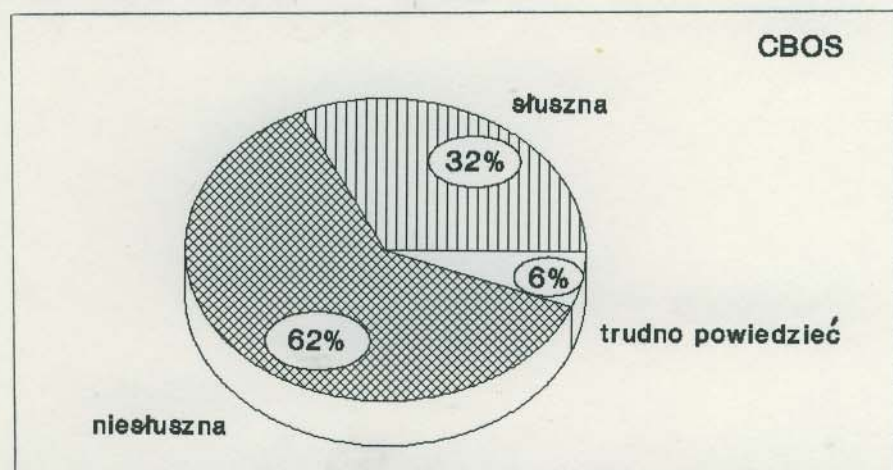
Tabela 1

w procentach

Termin badań	Wskazania respondentów dotyczące wprowadzenia do szkół wspólnej modlitwy		
	poparcie	brak poparcia	brak zdania
IX '90	49	41	10
V '92	38	56	6

Problemem, który w związku z religią wywołuje obecnie najwięcej emocji jest decyzja o wystawianiu z tego przedmiotu ocen, na świadectwach. Nasi majowi respondenci w zdecydowanej większości (62%) kwestionują to posunięcie, uznając je za "raczej niesłuszne" (25%) lub - częściej - "zdecydowanie niesłuszne" (37%). Umieszczanie ocen z religii na szkolnym świadectwie popierane jest przez jedną trzecią osób ankietowanych (32%), przy czym zaledwie 12% spośród nich uznaje decyzję MEN za "zdecydowanie słuszną" (rys. 2).

Rys. 2. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy, Pana(i) zdaniem, decyzja ministra edukacji narodowej o umieszczeniu oceny z religii na świadectwie szkolnym jest:*

Stosunek do wszystkich trzech omówionych aspektów religii w szkole wiąże się najsilniej z intensywnością udziału respondentów

w praktykach religijnych. Za obowiązkowym nauczaniem, ocenami i modlitwą opowiadają się przede wszystkim (odpowiednio 52%, 63%, 64%) osoby, które na praktyki religijne poświęcają czas kilka razy w tygodniu. Stanowią one około jednej dziesiątej badanych (11%). Zasadnicza grupa osób wierzących, praktykująca regularnie raz w tygodniu (57% ogółu), prezentuje tak konsekwentnie proreligijne stanowisko już zdecydowanie rzadziej (odpowiednio 26%, 35%, 44%). Przewagę zyskuje wśród nich w odniesieniu do nauki religii opcja liberalna (53% głosów za dobrowolnością) oraz sprzeciw w stosunku do ocen (59%) i wprowadzenia obowiązkowych modlitw (51%). Wśród osób praktykujących rzadko, kilka razy w roku (24% badanych), opinie o nauce religii są podzielone między opcję liberalną (46%) a pogląd, że religia powinna być ze szkół w ogóle usunięta (40%). Wystawianie ocen z tego przedmiotu na świadectwie i zamysł modlitw w szkole spotyka się natomiast z gremialnym sprzeciwem w tej grupie (78%, 73%). Jest on niemal tak powszechny, jak w nikłym skądinąd (8% ogółu respondentów) gronie osób w ogóle niepraktykujących (po 80% głosów przeciw stopniom i modlitwom). Niepraktykujący relatywnie najpowszechniej (49%) opowiadają się też za wyprowadzeniem nauki religii z państwowego szkolnictwa³.

Opinie respondentów wiążą się wyraźnie z ich cechami społeczno-demograficznymi. Za obowiązkowym charakterem nauczania religii, wystawianiem stopni, modlitwą uczniów z reguły najczęściej opowiadają się osoby najstarsze, rolnicy, renciści i emeryci, osoby z wykształceniem podstawowym, o najniższych dochodach, zamieszkałe

---

³ Szczegółowe zróżnicowanie opinii respondentów w zależności od cech socjodemograficznych zawierają tabele aneksu.

na wsi, w rolniczych regionach kraju - wschodnim i południowo-wschodnim.

Za usunięciem nauki religii z państwowych szkół, przeciw ocenom na świadectwie oraz przeciw zbiorowym modlitwom optują natomiast relatywnie najpowszechniej ludzie młodzi⁴ (do 44 roku życia), z co najmniej średnim wykształceniem, prywatni przedsiębiorcy, inteligencja i kadra kierownicza, pozostali pracownicy umysłowi, bezrobotni, osoby o wysokich dochodach, zamieszkałe w największych miastach, w wysoko uprzemysłowionych regionach - środkowozachodnim, zachodnim i północnym.

Na uwagę zasługuje to, że osoby bezdzietne, dla których omawiane problemy są czysto teoretyczne, częściej niż pozostali popierają obowiązkowe nauczanie religii w szkołach, wystawianie stopni z religii na świadectwie oraz wprowadzenie modlitw.

Poglądy respondentów na sprawy poruszone w sondażu są silnie powiązane⁵. Opowiadający się za obowiązkowością nauczania religii udzielają zarazem szerokiego poparcia wystawianiu ocen z tego przedmiotu (81%) i wprowadzeniu do szkół modlitwy (87%). W zbiorowości preferującej dobrowolność katechizacji zdecydowanie dominuje sprzeciw w stosunku do modlitwy (63%) i - jeszcze znaczniejszy (70%) - w stosunku do ocen na świadectwach. Spośród tych respondentów, którzy uważają, że nauka religii powinna być ze

---

⁴ Wśród ludzi młodych dominują uczniowie i studenci. W ogólnopolskiej reprezentacji ludności dorosłej stanowią oni jednak zaledwie 23 osoby, co nie pozwala na zasadne wnioskowanie statystyczne. W najbliższym czasie ukaże się komunikat CBOS dotyczący katechizacji i religijności starszej młodzieży szkolnej, oparty na wynikach sondażu "Młodzież '92" zrealizowanego w dniach 9-28 kwietnia 1992 r. na 1289-osobowej ogólnopolskiej losowej próbie uczniów ostatnich klas dziennych szkół średnich i zasadniczych zawodowych.

⁵ Wartości współczynnika korelacji dla pełnych rozkładów zmiennych w przedziale 0,64-0,71.

szkół usunięta, niemal wszyscy (97%) wypowiadają się przeciw wystawianiu ocen, a 88% również przeciw wspólnym modlitwom uczniów (tab. 2, 3).

Tabela 2 w procentach

Stosunek do religii w szkole	Liczba badanych	Wskazania respondentów dotyczące ocen na świadectwie		
		poparcie	brak poparcia	brak zdania
Powinna być obowiązkowa	290	81	14	5
Powinna być dobrowolna	574	23	70	7
Należy usunąć ze szkół	291	2	97	1
Ogółem	1191	32	62	6

Tabela 3 w procentach

Stosunek do nauki religii w szkole	Liczba badanych	Wskazania respondentów dotyczące modlitw w szkole		
		poparcie	brak poparcia	brak zdania
Powinna być obowiązkowa	290	87	9	3
Powinna być dobrowolna	574	30	63	7
Należy usunąć ze szkół	291	10	88	2
Ogółem	1191	38	56	6

W sumie można stwierdzić, że w polskim społeczeństwie ze zbliżoną popularnością funkcjonują zasadniczo trzy typy pożądanych relacji między religią a szkołą. Tworzą je:

- przeciwnicy wiązania państwowego szkolnictwa z którymkolwiek z testowanych w badaniach aspektów religijności (21%);
- zwolennicy nauczania dobrowolnego, bez ocen i bez praktyk religijnych w szkole (26%);
- konsekwentni zwolennicy ścisłego związku szkoły z religią, popierający jej obowiązkowość jako przedmiot nauczania, wystawianie ocen na świadectwie oraz rozpoczynanie i kończenie lekcji wspólną modlitwą uczniów (18%).

Wśród pozostałej części społeczeństwa (35%) można wyróżnić wiele małych zbiorowości, preferujących inne od omawianych modele stosunku między szkołą a religią.

ANEKS

Tabela 1. Dyskutuje się o zasadach nauczania religii w szkołach. Czy jest Pan(i) za: 1 - obowiązkową nauką religii, 2 - nieobowiązkową nauką religii, 3 - usunięciem religii ze szkół? (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	LICZBA OSOB
Ogółem	24	48	24	3	1190
Płeć					
Mężczyźni	19	50	29	2	526
Kobiety	28	47	21	4	663
Wiek					
do 24 lat	11	51	35	3	93
25-34	14	50	33	2	230
35-44	11	57	29	2	294
45-54	23	53	21	3	176
55-64	42	41	15	2	175
65 lat i więcej	45	35	14	5	222
Miejsce zamieszkania					
Wieś	33	47	16	4	508
Miasto do 20 tys.	22	56	16	6	116
od 21 do 100 tys.	18	49	30	3	223
od 101 do 500 tys.	18	45	37	1	213
501 tys. i więcej mieszk.	13	50	36	1	130
Region					
Północny	16	49	33	2	156
Zachodni	17	42	36	5	121
Środkowozachodni	18	49	31	2	188
Środkowy	26	54	18	2	187
Wschodni	37	43	17	3	145
Południowo-wschodni	32	49	13	6	195
Południowo-zachodni	23	47	28	2	198
Wykształcenie					
Podstawowe	40	38	17	5	489
Zasadnicze zawodowe	18	53	27	2	294
Średnie	11	59	30	0	313
Wyższe	6	48	39	6	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	7	54	35	4	81
Poz. pracownicy umysłowi	7	69	24	1	105
Pracownicy fiz.- umysł.	18	44	38	0	55
Robotnicy wykwalifikowani	16	52	30	3	132
Robotnicy niewykwalifik.	20	50	27	3	66
Rolnicy	45	43	11	2	94
Prywatni przedsiębiorcy	2	70	26	2	43
Grupa społ.-zaw. nie prac.					
Reński i emeryci	40	39	18	4	410
Uczniowie i studenci	4	39	52	4	23
Bezrobotni	8	58	32	1	77
Gospodynie domowe i inni	22	47	28	3	107
Dochody na jedną osobę					
Do 400 tys. zł	31	50	17	2	181
401-600	29	46	21	3	212
601-800	24	45	29	3	251
801-1000	23	48	26	3	222
1001-1500	21	48	28	3	195
Powyżej 1500 tys. zł	13	59	24	4	107
Ocena war. materialnych					
Złe	23	47	26	4	543
Średnie	26	50	22	2	511
Dobre	22	47	27	3	135
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	52	38	7	4	128
Raz w tygodniu	26	53	18	3	683
Kilka razy w roku	13	46	40	1	280
W ogóle nie uczestniczy	9	35	49	6	97
Ocena kier.rozw.syt.w kraju					
Dobry kierunek	28	51	20	2	132
Zły kierunek	23	49	26	3	877
Trudno powiedzieć	30	44	20	6	181

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, decyzja ministra edukacji narodowej o umieszczeniu oceny z religii na świadectwie szkolnym jest słuszna? (%)

	Tak	Nie	Brak zdania	LICZBA OSOB
Ogółem	32	62	6	1190
Płeć				
Mężczyźni	28	66	6	526
Kobiety	35	59	6	663
Wiek				
do 24 lat	19	73	8	93
25-34	20	77	4	230
35-44	20	77	3	294
45-54	36	57	6	176
55-64	44	49	7	175
65 lat i więcej	51	38	11	222
Miejsce zamieszkania				
Wieś	40	53	7	508
Miasto do 20 tys.	29	64	7	116
od 21 do 100 tys.	26	68	6	223
od 101 do 500 tys.	23	70	7	213
501 tys. i więcej mieszk.	24	74	2	130
Region				
Północny	26	72	3	156
Zachodni	18	74	7	121
Środkowozachodni	19	78	3	188
Środkowy	37	54	9	187
Wschodni	41	52	8	145
Południowo-wschodni	44	48	8	195
Południowo-zachodni	33	61	6	198
Wykształcenie				
Podstawowe	44	47	9	489
Zasadnicze zawodowe	28	67	5	294
Średnie	20	77	3	313
Wyższe	20	74	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	17	77	6	81
Poz. pracownicy umysłowi	17	79	4	105
Pracownicy fiz.- umysł.	22	78	0	55
Robotnicy wykwalifikowani	24	68	8	132
Robotnicy niewykwalifik.	26	67	8	66
Rolnicy	53	40	6	94
Prywatni przedsiębiorcy	21	79	0	43
Grupa społ.-zaw. nie prac.				
Renciści i emeryci	43	48	9	410
Uczniowie i studenci	22	74	4	23
Bezrobotni	14	84	1	77
Gospodynie domowe i inni	32	62	7	107
Dochody na jedną osobę				
Do 400 tys. zł	40	55	5	181
401-600	34	61	5	212
601-800	30	64	6	251
801-1000	33	61	6	222
1001-1500	28	63	9	195
Powyżej 1500 tys. zł	16	79	6	107
Ocena war. materialnych				
Złe	30	63	7	543
Średnie	35	59	6	511
Dobre	26	70	4	135
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	63	31	6	128
Raz w tygodniu	35	59	7	683
Kilka razy w roku	16	78	5	280
W ogóle nie uczestniczy	14	80	5	97
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	46	51	3	132
Zły kierunek	29	66	5	877
Trudno powiedzieć	36	51	12	181

Tabela 3. Czy popiera Pan(i) wprowadzenie do szkół wspólnej modlitwy przed lekcjami i po lekcjach? (%)

	Tak	Nie	Brak zdania	LICZBA OSOB
Ogółem	38	56	6	1190
Płeć				
Mężczyźni	34	60	6	526
Kobiety	41	52	6	663
Wiek				
do 24 lat	28	70	2	93
25-34	24	71	5	230
35-44	24	71	5	294
45-54	37	56	7	176
55-64	55	37	8	175
65 lat i więcej	64	28	8	222
Miejsce zamieszkania				
Wieś	46	47	6	508
Miasto do 20 tys.	40	53	8	116
od 21 do 100 tys.	35	59	6	223
od 101 do 500 tys.	30	64	6	213
501 tys. i więcej mieszk.	24	72	4	130
Region				
Północny	29	69	2	156
Zachodni	26	67	7	121
Środkowo-zachodni	30	63	7	188
Środkowy	42	51	7	187
Wschodni	50	44	6	145
Południowo-wschodni	53	41	7	195
Południowo-zachodni	34	60	6	198
Wykształcenie				
Podstawowe	55	37	8	489
Zasadnicze zawodowe	36	60	4	294
Średnie	20	74	5	313
Wyższe	17	77	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	17	78	5	81
Poz. pracownicy umysłowi	17	78	5	105
Pracownicy fiz.- umysł.	27	67	5	55
Robotnicy wykwalifikowani	32	61	8	132
Robotnicy niewykwalifik.	29	64	8	66
Rolnicy	60	36	4	94
Prywatni przedsiębiorcy	19	81	0	43
Grupa społ.-zaw. nie prac.				
Renciści i emeryci	55	37	8	410
Uczniowie i studenci	35	61	4	23
Bezrobotni	16	82	3	77
Gospodynie domowe i inni	37	59	4	107
Dochody na jedną osobę				
Do 400 tys. zł	49	47	4	181
401-600	41	52	7	212
601-800	41	53	6	251
801-1000	38	56	5	222
1001-1500	30	63	7	195
Powyżej 1500 tys. zł	20	73	7	107
Ocena war. materialnych				
Złe	37	58	6	543
Średnie	42	52	6	511
Dobre	31	61	7	135
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	64	27	9	128
Raz w tygodniu	44	51	6	683
Kilka razy w roku	21	73	6	280
W ogóle nie uczestniczy	14	80	5	97
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	46	48	6	132
Zły kierunek	36	59	6	877
Trudno powiedzieć	45	46	9	181